

Рецензия, написана от член на научно журни,
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Изготвил рещенцията: доц. д-р Георги Маринов, по Заповед 345/29.05.2020.

Автор на дисертационния труд: Владимир Станчев Йолов D010314130

Тема на дисертационния труд: Експанзия на международните търговски
вериги в България

I. Общо представяне на дисертационния труд:

В дисертационния труд се анализира интернационализацията на търговските вериги - феномен, който излиза на преден план в такъв важен за икономиката сектор като търговията на дребно. Разработката разглежда проблематиката през призмата на няколко конкретни търговски вериги, намирам труда за актуален, предвид вече настъпващите промени свързани с разрастването на онлайн търговията. Текстът е в обем 203 страници с класическа структура от увод, три основни глави и заключение. Налице са и две приложения. Използвани са 104 литературни источника на български и английски език. По дисертацията налице са три индексирани в НАЦИД публикации, както и две неиндексирани.

II. Преченка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Текстът на представения дисертационен труд е изчистен, и технически, и в стилово отношение, оптимизиран е и като обем, и с това дисертацията следва утвърдилата се традиция в катедрата. Използваният инструментариум е адекватен на поставените цели и задачи, прилагането му е извършено методично и добросъвестно. В рамките на представения текст се демонстрира детайлно познаване на същността на експанзията на международните търговски вериги, налице е логически много добре издържана структура на разработката. Видимо влияние оказва и дългогодишният опит на докторанта на ръководни позиции в големи търговски вериги.

Обемът на дисертационния труд съответства както на възприетата у нас практика, така и на вътрешната логика на изложението. Разгледаните литературни

източници съответстват на изследваната проблематика и са в обхват, покриващ основните постижения в областта.

Текстът започва с разглеждането на водещите теоретични модели за експанзията на международни търговски вериги. Анализират се проблемите по дефинирането, класификацията на търговските вериги, разглежда се и спецификата на експанзията им в международен план, с основните ѝ характеристики. Не е пропуснато и развитието в исторически план, с конкретни примери за конкретни вериги и периоди, както и връзката с развитието на технологията и икономиката като цяло. Очертават се и характеристиките на модела PLIN (Product, Lifestyle, Image, Niche), прилаган по-нататък в разработката в емпиричния анализ на разглежданите вериги.

Втора глава очертава методологията за изследването на експанзията на търговските вериги. Обръща се особено внимание на етапите в развитието, културното влияние и др. Представени са основите на SWOT анализа. Обосновано се прави избор на бранд имиджа като основен качествен показател за изследване. Изследват се и стратегиите за експанзия на международните търговски вериги, както и факторите, свързани с тези стратегии. Не са пропуснати и ключовите елементи при управлението на експанзията, особено внимание се обръща на недвижимата собственост.

Трета глава представя емпирично проучване на състоянието на експанзията у нас на три международни търговски вериги. Представено е развитието им в исторически план, с характерните им особености, както за веригата като цяло, така и за спецификата на дейността им у нас. Емпиричното изследване на експанзията е направено с помощта на внушителна по обем анкета с 1200 респонденти. Потвърждава се фактът че разглежданите вериги са сред водещите у нас. Анализирано е възприятието на веригите от публиката. Направено е и изследване на изследване за определяне на методи за устойчиво развитие на международните търговски вериги в България чрез използване на модерни технологии в управлението им.

Текстът завършва с насоки за подобряване на експанзията на търговските вериги. Акцент се поставя върху иновативните технологии и устойчивото развитие. Изследва се и омни-каналната търговия и се правят препоръки за по-широкото ѝ прилагане.

Авторефератът отразява представената разработка точно и пълно. На основните идеи в дисертацията е дадена гласност, чрез представянето им на научната общност с направените публикации.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

След много обстоен преглед на литературата по въпроса, е изведена удачна дефиниция на понятията търговска верига и международна търговска верига, с акцент върху разпознаваемостта на бранда и идентичността на характеристиките. Историческият преглед на международните търговски вериги и разбиранията за тях е умело направен и издържан от научна гледна точка. От интерес е и класификацията на веригите по различни признаци, както и авторовата дискусия върху стратегиите за растеж на търговските вериги, с детализация върху типовете експанзия и спецификата на управлението на експанзията. Илюстрирането чрез практически примери на осъществени експанзии и представянето на иновативните практики на международните търговци на дребно придава допълнителна ценност на разработката. Подчертаването че "много проучвания показват, че все още голяма част от търговските вериги се придръжат към географските райони, на които са оперирали до момента и много малко от тях могат да бъдат наречени глобални", както и че "много от търговците са силно зависими от фактори като културната и географска близост, когато избират пазари за експанзия" определено подкрепя схващането за разпознаваемостта на бранда като водеща при интернационализацията на международните търговски вериги.

Географският фактор се оказва все още водещ при търговията на дребно, и това е удачно уловено и подчертано от автора, особено полезно от практическа гледна точка е акцентирането върху културната география, а именно че пазарите с близки културни особености са по-привлекателни за експанзия, разбира се без да се пропуска и наличието на фундаментално ниво на икономическа активност. Текстът е добре илюстриран с подходящи статистически данни.

Разпознаваемостта на разглежданите вериги е в основата на проведеното широкомащабно емпирично изследване. Обхватът му е впечатляващ - с 1200 респонденти то се откроява сред подобни проучвания у нас. Подборът на респонденти е добре балансиран, както по възраст, така и по пол и други признаци, така че да се осигури добра репрезентативност на изследването. Направени са SWOT анализ и PLIN анализ, и за трите разгледани вериги. Полезно в практически план е акцентирането върху енергийната ефективност като насока за подобрене на дейността на търговските вериги. Обобщението на другите иновации в сектора - по отношение на доставки,

представяне "на живо" на стоките, анализ на големи данни и т.н. също е с практическа полза като насока за удачно развитие на сектора.

Намирам деклариралите приноси за оригинални, с липса на аналоги в литературата, и позволяващи формулирането на ценни препоръки за развитието на отрасъла.

IV. Въпроси по дисертационния труд.

Проведеното проучване обхваща респонденти от четирите най-големи града у нас. Това добре се връзва с основната идея на дисертацията относно експанзията на търговските вериги, но същевременно извън него остават респондентите от по-малките населени места. А те биха могли да бъдат разглеждани като потенциалната целева група за експанзията на главния конкурент на търговските вериги - онлайн-търговците. Считам, че бъдещо изследване в тази насока не би било лишено от смисъл. Статистическите тестове при анализа на анкетното проучване биха могли да бъдат по-разнообразни и по-широко приложени. Повече формални статистически тестове може би биха били в състояние да допринесат за по-добро обосноваване на направените заключения. Описателната част за дейността на разглежданите три търговски вериги би могла да бъде частично съкратена, без това да повлияе върху информативността на текста.

Интересно би било да се уточни например как промяната в стратегията на вериги като Billa, които се насочват вече към по-малки, но по-достъпни магазини, често с пеша достъп, влияе върху връзката с паркоместата. Също интересен въпрос е доколко би било уместно разкриването на търговски обекти на вериги за нехранителни стоки - като разгledаните H&M и Deichmann в големи жилищни комплекси от затворен тип, каквито стават модерни в момента в големите градове у нас.

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение.

Представеният дисертационен труд е завършено самостоятелно научно изследване, съдържащо научни и научно-приложни приноси на автора. Текстът е получил необходимото популяризиране и обсъждане чрез свързаните публикации. Изпълнени са и всички изисквания на нормативните документи. Затова убедено подкрепям присъждането на ОНС "доктор" на Владимир Станчев Йолов.

Дата: 06.06.2020 г.

Изготвил рецензията: .....

(доц. д-р Г. Маринов)